

Maria von Platen (f. Hallenborg)

1871 - 1959

Jöns Hallenborgs äldste son Jonas fick fyra barn, Folke, Nils, Ivar och Maria. Det är dottern Maria som har gått till litteraturhistorien som Hjalmar Söderbergs olyckliga kärlek och förebilden för de kvinnliga huvudpersonerna i minst två av hans viktigaste verk, *Den allvarsamma leken* och *Gertrud*. Hon är också känd för att ha haft kärleksförhållanden med tre andra författare i början av det förra seklet: Henning von Melsted, Gustaf Hellström och John Landquist.

Vem var hon egentligen? Hon skrev om sin egen karaktär i ett av sina kärleksbrev till författaren Henning von Melsted i september 1903:

"För de mina är jag en lite besynnerlig enstöring som de håller av, utan att förstå eller försöka att förstå. För utomstående flyktigare bekanta är jag - "högfärdig" och oåtkomlig - för männen är jag det de undra över utan att veta eller förstå. Vad detta många gånger roat mig."

Maria växte upp på Herrevadskloster. Hon växte således upp i en historisk miljö som lätt kan betecknas som romantisk, och hon levde under privilegierade förhållanden, i varje fall till det yttre. Familjen var välbeställd. Farfadern Jöns Hallenborg skapade en förmögenhet som kom hans ättlingar till godo, inte minst Maria. Han drev bl.a. ett stort garveri i Röstånga.

Vid tolv års ålder blev Maria sänd till en internatskola i närheten av Växjö. Detta var naturligtvis inte en unik situation för henne; det var på den tiden vanligt att bemedlade familjer skickade bort sina barn för att gå i skola på annan ort. Men det tycks ha tagit henne mycket hårt.

Ryttmästare Wilken von Platen

Maria kom inte att skaffa sig någon vidareutbildning. Ett skäl var kanske att hon inte uppmuntrades till läsning och annan "onyttig" sysselsättning i hemmet. Ett annat, och kanske mer avgörande skäl var att hon som mycket ung, nitton år gammal, gifte sig med Wilken von Platen, som var ryttmästare vid Skånska Husarregementet och "inlogerad" hos Jonas

Maria von Platen, sannolikt omkring 1890.

Hallenborg på Herrevadskloster. Gifte hon sig med Wilken von Platen av egen fri vilja? Enligt litteraturkritikern och sedermera psykologiprofessorn John Landquist var hon "fullständigt ovetande" när hon "genom omgivningens försorg" blev gift med den tjugosex år äldre mannen. Han var född 1845 och bara två år yngre än Maria Hallenborgs egen far.

Två dagar efter bröllopet i november 1890 flyttade de till Munkeberg i Vä, som ligger ungefär en mil utanför Kristianstad. Deras enda barn Henning föddes i oktober året därpå. Maria började så småningom måla och ägna sig åt konsthantverk. Enligt de brev som Maria von Platen skrev på 1890-talet till sin faster Maria Smedberg i Röstånga tyder på att hon åtminstone under de första åren fann sig ganska väl tillrätta i sitt nya liv. Under åren på Munkeberg börjar Maria också måla. Hon skickar sina verk till faster Maria i Röstånga för bedömning. Men Maria tror inte riktigt på sin talang. Hon tycker att hennes tvivel stärks av Skånemålaren Per Gummesons reaktion. Han hade vid ett tillfälle tittat på vad hon åstadkommit. Maria skriver till fastern att hon är övertygad om att han tyckte att hon "inte dugde alls, fastän han ingenting sade".

På senhösten 1901 läste alltså Maria von Platen i sitt hem i Kristianstad Hjalmar Söderbergs roman Martin Bircks ungdom, som kom ut den 15 oktober detta år och fick lysande recensioner. Boken berörde henne så starkt att hon satte sig ned och skrev ett brev till författaren, som liksom hon – även om hon inte kunde veta det då – levde i ett olyckligt äktenskap. Brevet, som skulle förändra de bådaskas liv, är förkommet, sannolikt förstört av Maria själv.

Någon gång på hösten 1902 flyttade hon till Stockholm, ensam, men kvarstod som mantalskriven hos sin man i Kristianstad. För Maria handlade upprottet om en längtan efter ett annat liv. Vad var det då i Martin Bircks ungdom som så starkt fascinerade och berörde Marian von Platen att hon skrev till en författare som hon inte kände för att uttrycka sin beundran?

Svaret finns säkert i romanens tredje och sista del, "Vinternatten", som handlar om Martin Bircks kärleksförbindelse med en kvinna som inte ges något namn, en kvinna av ungefär samma ålder som den då trettioåriga Maria, en kvinna med bitter erfarenhet av kärlekens villkor vid denna tid. I detta kan Maria ha känt igen sig, hon som elva år tidigare hade gifts bort med en tjugosex år äldre man och som fått se sin ungdom och sin egen längtan skövlad. Det var inget lätt beslut, framgår det av de brev hon skrev från sin nya hemstad i septem-

ber 1903 till faster Maria Smedberg, som själv då hade flyttat från Stockholm till sin födelseby Röstånga i Skåne; hennes man Karl Hildur hade dött tre år tidigare.

"En olycklig kärlekshistoria (1902-1906) och året 1914" skrev Söderberg själv till sin äldste vän och kollega Bo Bergman på 1920-talet är två saker som har gripit mig djupare än allt annat i mitt liv. Kärlekshistorien var förbindelsen med Maria von Platen som inleddes på allvar när hon flyttade till Stockholm på hösten 1902 och som efter lyckliga och mindre lyckliga perioder slutade definitivt i maj 1906, då Söderberg fick kännedom om hennes tillfälliga förbindelse med författaren och sedermera akademiledamoten Gustaf Hellström. Man kan förstås se Hjalmar Söderberg som offret och den förfördelade i kärleksförbindelsen med Maria von Platen. Det var hon som tog initiativet, han drogs in i hennes trollkrets, han såg i henne en annan och djupare, mer äkta och riktigare kärlek än den han inte längre kunde uppleva med sin sjuka hustru. Han tog "kraschen" i förbindelsen hårdare än Maria. Han måste ha tyckt att hon svek honom genom att vara otrogen först med Henning von Melsted, sedan med Gustaf Hellström. Men under hela resten av sitt liv behandlade han Maria och det som en gång varit dem emellan med den största diskretion, hänsynsfullt, varsamt och gentlemannamässigt.

Hjalmar Söderberg (1869-1941) är en av 1900-talets stora svenska författare. Han uppmärksammades tidigt för de egenskaper som fortfarande gör att han är älskad av många läsare: den personliga blandningen av vemod och skärpa, av allvar och lekfullhet, av melankoli och kvickhet, av oföretagsamhet och engagemang. Han beskrivs ofta, med rätta, som en lysande Stockholmsskildrare, och man tänker då både på miljöerna och på tidsstämningarna. Hans verk har samtidigt en bestående aktualitet: så många av hans tankar och uppfattningar är moderna, eller rättare sagt tidlösa, något som blir tydligt genom hans klara och spirituella stil. Men hans verk rymmer också mycket annat, inte minst berättelser om kärlek, som har gjort oförglömliga intryck på många generationer av läsare.

Han har skrivit dikter, noveller, kåserier, litteratur- och teaterrecensioner, romaner och dramatik, men också samtidskritiska kommentarer och flera religionshistoriska arbeten. Hans läsare blir fler och fler, hans verk kommer ständigt ut i nya upplagor och finns nu översatta till ett 20-tal språk. På de svenska biblioteken lånas han ut i ökande takt: under året 2003, mer än 60 år efter hans död, registrerades över 40.000 lån av hans böcker.

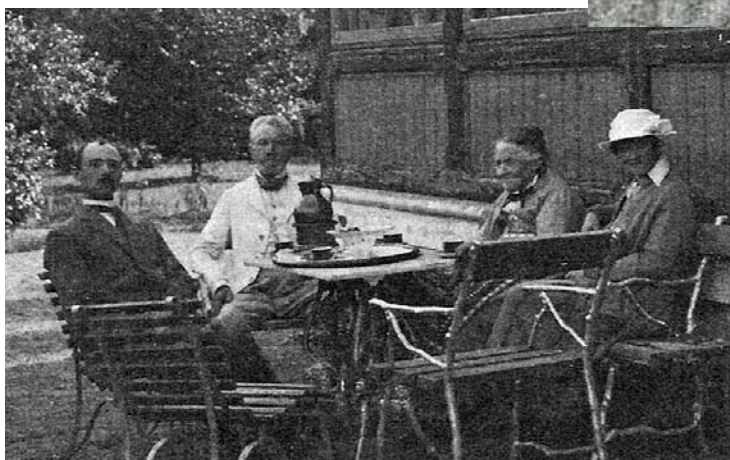

På sensommaren eller hösten 1903 inleder hon ett förhållande med författaren Henning von Melsted, den förste av de två år yngre författare som kom att bli Hjalmar Söderbergs rivaler om hennes gunst och hjärta. Henning von Melsted var fyra år yngre än Maria. Litterära bedömare ansåg att Melsted i början av det förra seklet hörde till de mest begåvade yngre författarna. Men i slutet av oktober tar kärlekshistorien slut, sannolikt på hennes initiativ och till hans stora lättnad.

1909-10 hade Maria von Platen en relation med John Landquist. Hon var uppen-

Marias son Henning i gräset framför Villa Solbacken i Röstånga.

Från vänster; Marias son Henning, fadern Jonas, modern Hilda samt en okänd dam vid kaffebordet utanför Marias föräldrars bostad Klosterwillan.

gång 1918 eller kanske 1919 efter 1:a världskrigets slut. Under några år bodde hon därefter hos sina föräldrar på Herrevadskloster, där hon bland annat fortsatte att fotografera. Efter moderns död sommaren 1922 flyttade hon tillsammans med sin far till Röstånga, där de av allt att döma bodde hos faster Maria på Solbacken, som inte har några barn, bor sedan tjugo år. Efter två år, dör också Marias far, men Maria bor kvar hos sin faster i ytterligare fyra år.

barligen lycklig tillsammans med Landquist och paret planerade ett giftermål. Marias far motsatte sig emellertid giftermålet och hotade med att dra in dotterns underhåll. Eftersom hon inte ville bli ekonomiskt beroende av Landquist gick giftermålet i stöp. Landquist skrev om Maria von Platen sålunda: "Som kvinnlig kamrat var hon fullkomlig. Hon ingav ro och glädje. Aldrig behövde man befara, då man fått inträde i hennes väsens park, att någon rival gömde sig bland buskarna. Man mötte alltid bara henne ensam och fri. Nuet levde".

Maria hade en viss framgång som översättare. Hon började i liten skala vintern 1905 med att översätta några noveller av Anatole France från franska, ett språk som hon måste ha behärskat väl. Förutom litteratur intresserade sig Maria von Platen både under sin tid i Stockholm och senare mycket för scenkonst, så mycket att hon hade avancerade planer på att försöka bli skådespelerska.

Marias hälsoproblem var en av anledningarna till att hon i februari 1914 reste till Italien. Hon kunde inte återvända till Sverige förrän någon

Maria von Platen bodde på Solbacken hos sin faster under större delen av 1920-talet. En förklaring till att Maria bodde så länge på Solbacken är att hon var mycket fäst vid sin faster Maria och sin kusin Agnes. En kan vara att hon hoppades och trodde att hon en dag skulle få ära Solbacken. Men så blev det inte. När fastern dog 1928 blev varken Maria eller hennes son Henning lottlösa, men det visade sig att fastern hade testamenterat hela sitt hem till Agnes. Maria flyttade först in på ett pensionat i Röstånga. Man kan föreställa sig att Maria ägnade sig åt musik och läsning, kanske handarbete, och att hon när hon orkade tog långa promenader på den vackra Söderåsen. Hon kan ha vandrat genom Nackarpsdalen, och alldeles i närheten av gårdarna Nackarp och Solbacken, fram till den dolska, nästan cirkelrunda och mytomspunna Odensjön.

Formellt flyttade Maria von Platen från Röstånga till Fjälkestads socken i januari 1933, alldeles innan hon fyllde sextiotvå år. Hon döpte sitt hus till Villa Åhamra, och hon bodde där tills hon dog i april 1959. Hon ligger begravd i familjen Hallenborgs familjegrav vid Riseberga kyrka.

Källor: Ett liv på egna villkor. Om Maria von Platen. Kurt Mälarstedt

Lennart Lundberg